

VARGA FERENC

Ön-feledt művészek

kiállítás megnyitó

Hatodik alkalommal jöttek Zalaszentgrótra művészek az ország különböző városaiból, sőt külföldről is, hogy három héten át baráti együttletben gazdagodjanak egymás munkájából és emberségéből. Húsz művész jött el a csáfordi szőlők közé egy régi iskolaépületbe, hogy töltekezzen a zalai égbolt fényeiből, a zalai dombok káprázatos színeiből, csodálatosan intenzív zöldjeiből, és e dombok gyümölcséből, a finom zalai borokból, hogy a közös munka során ki-ki új lendületet, biztatást és hitet nyerjen a folytatáshoz.

Ez a húsz művész nagyon is különbözik egymástól. Máshonnan jöttek, más életutat jártak be, más volt az iskolájuk, más a mesterük, így az életüket intező eszméik sem mindig egyformák. Van, aki ecsettel dolgozik, van, aki vésővel, van, aki ceruzával és tollal, van, aki sarokcsiszolóval és vésőgéppel. Van, akit a vonalak és pontok rendszere, van, akit a színek varázslata készlet munkára, van, akit a legáttetszőbb szellemiség és van, akit a legtömörebb anyag szólít magához, hogy belőle, általa művet készítsen. Itt, Zalaszentgróton három héten át ez a húsz művész, ez a húsz egészen különböző ember mégis közösséget alkotott. Hogyan jöhet létre közösség eltérő gondolkodású, munkamódszerű és temperamentumú emberek között? Figyeltem barátaim munkáját és szavait, hogy kiderüljön, mi az, ami a formai különbségeken túl valahol mégis összeköt minket. Szeretnék most az ő gondolataikra hivatkozva a közösségről beszélni, úgy, mint egy művésztelep közösségéről, de úgy is, mint általában véve ember és ember, kozmosz és ember közösségéről.

Lelkes Márk szobrászművésznak köszönhetjük a szimpózium kitartó szervezését már évek óta. Először őrá szeretnék hivatkozni. Egyik beszélgetésünk során Márk kezébe fogott egy hosszúka, hajó alakú hungarocell darabot, és miközben gyönyörködött ebben a valóban szép, íves formában, különböző oldalról nézegette, megfigyelte, arról beszélt, hogy mit jelent számára a hajó. Elmondta, hogy szerinte az ember sokszor túlságosan határozottan halad az útján, és ezzel megváltoztatja maga körül a világot. A hajó viszont – annak ellenére, hogy mozgásának van egy iránya –, kénytelen ráhagyatkozni a tenger hullámaira. Elfogadja, hogy van nála nagyobb hatalom, ami őt megtartja és viszi a célja felé. Ha ellenkezne a tenger hullámaival, elsüllyedne. Jelképezheti a hajó általában véve az embert vagy az egész emberiséget, de jelképezheti szorosán vett szakmai értelemben a művészt is. Más eredmény származik egy olyanfajta művészi munkából, amelyben a művész a saját énjéből szemléli a világot, és más, ha igyekszik elfeledkezni önmagáról, hogy önmaga helyett a másikat, a világot vagy a művet állítsa gondolkodása középpontjába.

Emlékezzünk csak vissza, hogyan szól a bibliai teremtéstörténet! Hogyan magyarázza az ember bűnbe esését, a béke szétszakadását, az egység széttöredezését Ádám és Éva története? Mit is mond a csábító gonosz Ádámnak és Évának? Azt, hogy ha esztek a fa gyümölcséből, olyanok lesztek, mint az Isten. Több ezer éve már, hogy az ember megtalálta magában a rosszra való hajlamának magyarázatát. Azért bukunk el, mert olyanok akarunk lenni, mint az Isten. Ahelyett, hogy egyszerűen csak benne lennénk a világban, ahelyett, hogy a helyünkön lennénk, a világ középpontjává akarunk válni. Saját magunkhoz viszonyítjuk, magunkhoz képest szemléljük, bíráljuk és formáljuk a világot. Innen az egység széttöredezése, a kozmikus szeretet felhasadása, innen a fájdalom és a háborúság. Az önmagára, önnön hatalmára eszmélt embernek két választása van. Vagy benne marad saját énjének, hiúságának csapdájában, vagy megpróbál felülemelkedni énjén, és akárhány elbukás után is nekilát, hogy helyreállítsa a világgal való közösségét. Aki belátta, hogy önmaga középpontba állításából, a hatalom akarásából csak háborúság és fájdalom származhat, az nem dolgozik többé a maga dicsőségére, hanem mindent megtesz azért, hogy munkájával a világgal való egységet szolgálja.

A művész munkája nehéz munka. Kitartást, keménységet és áldozatot követel, a fizetség és az elismerés pedig sokszor elmarad. Ugyanakkor néha átéletheti a művész, hogy rátalál egy különös értékre. Rajzának, festményének vagy szobrának készítése során rácszemlélhet valami addig ismeretlen nagyságra, munkájában felcsillanhat a szépség és a varázslat. Nagy kísértés ez a művész számára. Megtévesztheti a tapasztalat, hogy keze között mű születik. Közönséges, egyszerű emberi kezei között, amelyekkel egyébként hétköznapi cselekedeteit végzi, amelyekkel kanalát és poharát fogja, amelyekkel kapaszkodik az autóbuzson, vagy a dinnyét válogatja a piacon, amelyek olajosak lesznek, ha visszateszi a leesett kerékpárláncot, egyszóval önmagának mint leghétköznapibb embernek leghétköznapibb kezei között a faragás, a festés vagy a rajzolás során létrejön valami nagyszerű, önmagán túlmutató dolog, létrejön a mű. Mit kezdjen a művész ezzel a tapasztalattal? Megint csak két lehetőség áll előtte. Vagy enged ember mivoltából fakadó eredendő hiúságának, és elhiszi, hogy a keze között megszületett szépség és varázslat forrása ő maga, ő maga a mű létrejöttének célja is, és a mű az ő dicsőségét szolgálja. Nem származik boldogság a munkából, ha saját dicsőségünkért dolgozunk. Az így készült műben a néző is megérzi a művész hiúságát, és elfordul tőle. Az önérzetből és becsvágyból készült mű falakat épít közénk, bezár minket. Megbontja a közösséget és széttördeli az egyéget.

Az a művész viszont, aki felülemelkedett énjén, túlhaladta hatalomvágyát, és a világot nem önmaga szűk nézőpontjából, hanem a valóság széles horizontjának tiszta objektivitásából szemléli, tudni fogja, hogy a munkája során előállt érték nem öbelőle származik. A színek harmóniájából, a vonalak rendjéből, a formák gazdagságából, a szellem és az anyag egymáshoz rendeléséből hiába is született szépség és varázslat az ő kezei között, tudja, hogy ennek nem ő a forrása, és nem ő a célja sem. Nem az övé a dicsőség. Ő csak haszontalan szolgál, aki a kötelességét teljesítette. Az a művész, aki ilyen alapállással dolgozik, igazi boldogságot nyer a munkájától. Az így készült művet szívesen nézik

mások is, mert a világgal való egység, amit az ilyen mű képvisel, mindannyiunk titkos reménysége.

A tenger hullámaira ráhagyatkozó hajó jelképezheti az énjén felülemelkedett, a hiúságát túlhaladott embert, vagy jelképezheti a művészt, aki belátta, hogy jó művet csakis önmagát elfeledve, önfeledt munkával hozhat létre, és tudja, hogy csak az ilyen mű adhat önfeledt örömet a nézőnek is.

Csoma Gábor festőművész szavaira is szeretnék hivatkozni, akinek egy beszélgetés során olyan tisztán hangzott el egy gondolata, hogy fel kellett jegyeznem. Így szólt ez a mondat: “Valójában én csak közvetítő vagyok, a kép meg halad a maga útján.” A munka iránti alázat, az önmaga törvényei szerint formálódó, a létbe kíváncsi mű tisztelete nyilvánult meg a szavaiban. Valóban, a művész nem több, csak közvetítő. Egyszerű munkás, haszontalan szolga, aki teszi a dolgát. Nem ő áll a középpontban. Ráhagyatkozik a képre, érzékenyen figyeli a kép kívánságát, és aszerint alakítja a formát, aszerint fejleszti a színek és vonalak rendszerét, ahogy azt a kép megkívánja. A festés alázatos munkájának önfeledt pillanataiban legalább ennek az önfeledtségnek az idejére helyreállhat a széttöredezett egység. Egység a képpel, egység a tájjal, egység a kozmikus renddel. A kép megőrzi ezt az önfeledtségből eredő egységet, és közvetíti a néző felé. Ezáltal a kép szemlélésekor a néző is részese lehet a helyreállt nagy egységnek.

Baráz Tamás szobrászművész is egy korokon és kultúrákon átívelő közösségről beszélt egyik délután, amikor munka közben pihenőt tartottunk. Tamás pályája kezdete óta elkötelezettje egy anyagnak, a kőnek, és a legkomolyabb szakmai színvonalon, a legelmélyültebb szellemiséggel folytatja a kőszobrászatot már majdnem két évtizede. Nem véletlen, hogy számára az anyaghoz fűződő viszony, az anyaggal folytatott kommunikáció lehet eszköz egy közösség elérésére. Minden anyag, így a kő is mulandó. Mégis – mivel a természetben a kő a mi életünknel akár több milliószor is hosszabb időn át gyakorlatilag változatlan állapotban létezik, és a belőle készült szobor életünknel sokkal hosszabb időn át is megmaradhat –, alkalmas arra, hogy ha nem is birtokolhatja az öröklétet, legalább a jelképévé válhat. Egy három vagy négyezer éve készült kőszoborra ugyanúgy nézhetett egy korabeli ember, mint mi, mai nézők. Egy régi szobor szemlélésekor elgondolhatom, hogyan mozgott a szobrász keze a forma körül, hogyan véste, csiszolta a követ. Ugyanúgy dolgozott a szobrász, aki már régen nem él, mint mi, akik még élünk. A szobor valamit közvetít közöttünk. A kőszobor sokkal szélesebb időskálán létezik, mint a minket körülvevő legtöbb dolog. A kortárs művészet haladónak mondott teóriái nem is tudnak mit kezdeni a kőszobrászattal. Aligha fér össze a fogyasztói társadalom piaci rendszerének mintájára felépülő, folytonos változást követelő művészetértelmezés az időtlenséget jelképező anyaggal, a kővel. Aki ma kőből szobrot farag, feláldozza a korszerűséget, de valami nagyszerűbbet kap helyette, a koroktól és kultúráktól független, egyetemes közösség tudatát.

Az a hús művész, aki itt, Zalaszentgróton három héten át együtt dolgozott, biztos, hogy nemcsak a jókedvű esti borozgatásokban lelte meg a közösséget, de meglegelte ki-ki a maga eszközeivel az önfeledt munkában, az időtlenséget jelképező anyagokban, az egyetemes szakmai értékekben is, és munkájukból olyan művek születtek, amelyek ember és ember, kozmosz és ember helyreállt közösségét, vagy legalább ennek a közösségnek a vágyát képviselve örömet sugározhatnak mindenkinek. Három héten át figyeltem ezt a művészársaságot, ezért biztosan állíthatom, hogy amint a hajó ráhagyatkozik a tenger hullámaira, úgy ezek a művészek is érzékenyen, figyelmesen és szerényen ráhagyatkoznak valami náluk nagyobb erőre, és boldogságot remélhetnek annak a tudatától, hogy nem a maguk dicsőségére dolgoztak.

(A 6. Zalaszentgróti Művésztelep és Szimpózium résztvevői: Baráz Tamás szobrászművész, Csáki Róbert festőművész, Csoma Gábor festőművész, Enrica Rebeck (Olaszország) szobrászművész, Józsa Pál szobrászművész, Kuti László szobrászművész, Kovács Hajnalka grafikusművész, Kő Boldizsár grafikusművész, Lelkes A. Gergely festőművész, Lelkes Márk szobrászművész, Meszlényi Molnár János szobrászművész, Miksa Bálint festőművész, Nagy Edit festőművész, Patrice Belin (Franciaország) szobrászművész, Raffay Dávid szobrászművész, Ragó Lóránt grafikusművész, Sallay Géza szobrászművész, Székó Gábor szobrászművész, Tóth Dávid szobrászművész, Varga Ferenc szobrászművész.)

*Elhangzott a Villa Negra Közhasznú Egyesület
6. Zalaszentgróti Művésztelepének és Szimpóziumának
zárókiállításán, a Kastély Galériában, 2007. július 14-én.*

*Megjelent “Kozmosz-közvetítők – Művésztelepi tárlat Zalaszentgróton” címmel
a Pannon Tükör kulturális folyóirat 2007/4. számában*